

Motion till riksdagen

1987/88:K202

av Carl Bildt m. fl. (m)

om återupprättande av rättstaten och förstärkning av demokratin

Sammanfattning

Den svenska rättsstaten hotas av förfall. Många medborgare är starkt oroade av det stora antal svåröverskådliga regler som de måste följa och den närgångna övervakning som sker från myndigheters sida. De enskildas anspråk på rättssäkerhet har satts i andra hand när nya lagar stiftats och den offentliga maktens kontrollmöjligheter byggts ut.

Socialdemokraterna bär ett stort ansvar för denna utveckling. De har drivit fram lagar som tar ringa hänsyn till de enskildas intressen.

Medborgarnas valfrihet har minskat, äganderätten har begränsats och näringsfriheten har inskränkts. Påstådda allmänna intressen har normalt satts i första hand. Minskad rättssäkerhet för enskilda blir en naturlig följd av socialdemokratisk politik.

Allt fler människor känner sig – trots vårt demokratiska styrelseskick – utestängda från reellt inflytande.

Det behöver inte och skall inte vara så i en rättsstat. Det går att skapa ett samhälle som präglas av väl fungerande lagar och myndigheter. I ett sådant samhälle visas stor respekt för de enskildas rättssäkerhet och integritet. Samtidigt kan demokratin förbättras så att människor ges ökade möjligheter att påverka hur landet styrs.

I denna motion redovisar moderata samlingspartiet hur en sådan förändring kan ske. Några av de viktigaste kraven är:

- Äganderätten, avtals- och näringsfriheten skall få ett starkt grundlagskydd.
- Demokratin kan fungera endast i ett marknadsekonomiskt system. Äganderätten, avtalsfriheten och näringsfriheten är väsentliga förutsättningar för demokratin och rättssamhällets bestånd.
- Antalet lagar och regler måste nedbringas. För att människor skall respektera demokratin är det nödvändigt att det politiskt styrda området inte blir för stort.
- I all lagstiftning måste hänsynen till medborgarnas rättssäkerhet och integritet tillmätas största betydelse. Det allmänna får inte ensidigt tillgodoses på de enskildas bekostnad.
- Domstolarnas lagprövningsrätt måste utvidgas. Det skulle öka respekten för våra grundlagar.

- * Det bör utredas om en författningsdomstol skall inrättas i Sverige. Den skulle ha till främsta uppgift att vaka över att de i grundlagen förankrade fri- och rättigheterna inte kränks.
- * Den negativa föreningsrätten, dvs. rätten att stå utanför en organisation, bör ges skydd i grundlag.
- * Enskilda måste ges ökad rätt att erhålla skadestånd från det allmänna vid felaktig myndighetsutövning.
- * Ett starkare skydd för den enskildes integritet föreslås. Därigenom kan missbruk av olika dataregister undvikas.
- * Förlängd mandatperiod till fyra år och skilda kommun- och riksdagsval innebär en förbättring av vårt demokratiska system för både väljare och valda.
- * Statsförvaltningen får inte politiseras. Varken vid offentlig maktutövning eller vid utnämningar av tjänstemän får partipolitiska aspekter spela in.
- * Möjligheterna att anordna rådgivande folkomröstningar bör ökas.

Rättsstatens förfall

Den svenska rättsstaten hotas av förfall. Ingen kan längre lita på att staten lever upp till de rättsliga principer vårt samhälle en gång byggdes på. Det allmänna – den offentliga makten – har stärkt sin ställning. Det har skett genom omfattande regleringar också av sådant som i andra samhällen är de enskildas egna angelägenheter. Myndigheters ställning har förstärkts. Äganderätten har urholkats. Skatterna har stigit.

I viktiga hänseenden har den ökade styrkan hos det allmänna vänts emot medborgarna. Den enskildes anspråk på rättssäkerhet har satts i andra hand när den offentliga maktens kontrollmöjligheter byggts ut. Medborgarnas integritet har inskränkts.

Samtidigt som den offentliga makten vidgat sina domäner har kvaliteten i maktutövningen försämrats och därmed en del av grundvalen för rättsstaten underminerats.

Äganderätten hotas

Skyddet för äganderätten är svagt i grundlagen. Därför har lagar kunnat genomdrivas trots att de inskränkt de enskildas möjlighet att råda över sin egendom.

Den vanligaste formen för att begränsa äganderätten är skatter. Skatt fråntar ägaren rätten att själv disponera över egendomen. Beskattningsmakten i Sverige har inte utövats med den försiktighet som bör gälla. Sverige har världens högsta skatter.

Den kommunala förköpslagen och jordförvärvslagen missgynnar ägaren. Lagarna sätter det allmännas intresse först.

Genom löntagarfonderna överförs kontrollen över privata företag stegvis till de fackliga organisationerna.

Genom lagen om det s. k. fria fisket inskränks nära 100 000 människors dispositionsrätt till vatten, som de hittills innehaft med ägande- eller nyttjanderätt. I flertalet fall utgår ingen eller otillräcklig ersättning.

Plan- och bygglagen innehåller regler som utan ersättning minskar värdet av fast egendom för ägarna. Regler om begränsning i byggrätten m. m. medför en beskuren äganderätt.

Den s. k. pensionsskatten introducerar ett helt nytt sätt för det allmänna att förvärva egendom från medborgarna utan ersättning. Pensionsspararnas tillgångar överförs till staten.

Näringsfriheten inskränks

Omfattande regleringar inskränker närings- och yrkesfriheten. Den enskildes rätt att aktivera sig inom olika områden har beskurits till förmån för skiftande påstådda allmänna intressen. Det finns en övertro på nyttan av olika byråkratiska ingrepp.

Människor som önskar påbörja en viss verksamhet hindras ofta genom bl. a. monopol, auktorisationskrav, särskild s. k. vandelsprovning eller särskilda bidragsbestämmelser.

Finansieringen av sjukvården är uppbyggd så att den skapar vad som i praktiken blir i det närmaste ett monopol för det allmänna vad gäller vård av patienter. Pengarna går till landstingen i stället för att följa den enskilde patienten. Möjligheterna att ge patienter vård i enskild regi försvåras av att privata vårdgivare till stor del blir beroende av landstingens mer eller mindre goda vilja att dela med sig. Det allmänna avgör om och hur den enskildes behov och önskemål skall tillgodoses. Situationen är likartad när det gäller bl. a. barnomsorg, utbildning och åldringsvård.

Etableringskontroll råder för bl. a. tandläkare och i praktiken även för läkare. Den enskilde tandläkaren kan därigenom inte fritt bestämma var han eller hon vill arbeta. I praktiken fungerar också provningen av utskänknings-tillstånd för restauranger som en etableringskontroll.

På kommunikationsområdet bedrivs en stor del av verksamheten ännu i skydd av skilda monopol och regelverk. Yrkestrafiklagstiftningen är bara ett exempel från detta genomreglerade område.

Lagar gynnar det allmänna

Balansen mellan det allmänna och den enskilde i tvister har successivt förändrats till den enskildes nackdel. Inte minst inom skatteområdet har lagar stiftats som sätter det allmännas intresse i första hand. Den s. k. eko-kommissionen presenterade förslag som resulterade i lagförslag från regeringen, vilka visade liten respekt för den enskildes rättssäkerhet.

Inte sällan är lagarna svåra att förstå för den enskilde. Om denne i en tvist med det allmänna anlitar juridisk expertis får han dessutom ofta själv stå för kostnaden, oavsett om han vinner målet eller ej. Så är fallet i skatteprocesser.

En enskild som blir felbehandlad av myndigheter har små möjligheter att få skadestånd för sina förluster, eftersom reglerna för felaktig myndighetsutövning är snävt utformade. Inte minst småföretagare har fått uppleva hur deras rörelser slagits i spillror på grund av felaktiga ingripanden från skattemyndigheter, varefter det dessutom visat sig att möjligheterna att få skadestånd från staten är minimala.

Bestämmelserna om straffansvar för tjänstefel har uppluckrats så att det är nära nog omöjligt att få någon i det allmännas tjänst fälld för ett sådant brott. Därmed har också justitieombudsmannens (JO) möjligheter att ingripa vid felaktig myndighetsutövning kraftigt försämrats.

Lagar ges alltför ofta en så allmän utformning att deras mening är oklar för medborgarna. Ett skräckexempel är lagen om en generalklausul mot skatteflykt. Denna lag är så lösligt utformad att det är nära nog omöjligt för den enskilde att förutse dess tillämpning. Lagstiftning av detta slag ökar risken för att myndigheter ser sig nödsakade att tolka lagarna utifrån de politiska värderingar som antas ligga bakom dem.

Vid lagtolkning fäster man i vårt land ofta stor vikt vid lagens bokstav och förarbeten och tar ibland inte tillräcklig hänsyn till etiska krav, rättsliga traditioner och de fri- och rättigheter medborgarna tillförsäkras i grundlag och Europakonvention. På detta sätt kan lagen ges en tolkning som av allmänheten inte uppfattas som "rättvis". Därmed har vägen till "oetisk rättstillämpning" öppnats till de enskildas nackdel.

I skattelagstiftningen är hastiga och omvälvande förändringar dessutom vanliga. Ett typexempel är skatteomläggningen år 1981. Över en natt förändrades de ekonomiska villkoren för hundratusentals villaägare. Pensionsskatten är det mest uppspäendeväckande exemplet på denna lagstiftningsteknik. Ett nyligen timat exempel är att en majoritet i riksdagen genomdrivit att en ny äktenskapsbalk skall gälla fr. o. m. den 1 januari 1988. Från samma tidpunkt gäller en sambolagstiftning med retroaktiv verkan. Följdändringar i olika skattelagar antogs endast några veckor före ikraftträdandet.

Socialism förutsätter styrning och kontroll

Den socialistiska ideologin bygger bl. a. på föreställningen att det med politiska beslut går att konstruera ett slags idealsamhälle. När det socialistiska samhället skall byggas måste enskilda människor, företag och organisationer styras. Detta kräver en mängd regler och myndigheter.

Utfärdade regler måste övervakas. Kontroll blir därför avgörande för socialistiska systembyggare. För individuella avvikelser blir utrymmet litet. Enskilt ägande begränsas. Medborgarna blir delar i det kollektiva systemet. Det är ingen slump att enskilda saknar valfrihet och rättssäkerhet i kommunistiska stater.

Kollektivt beslutsfattande

För socialister framstår ett allomfattande kollektivt beslutsfattande som något positivt. Genom att fler och fler frågor avgörs genom kollektiva beslut i politiskt valda församlingar ökar möjligheterna att styra medborgarnas förhållanden. Detta gäller inom alla områden.

Den enskildes ekonomiska villkor kan i stor utsträckning påverkas genom skatteuttag. Men även frågor gällande boende, barn tillsyn, val av skola eller sjukvård blir i stor omfattning föremål för politiska beslut. Genom förbud, skatter, subventioner eller annan reglering begränsas i praktiken den

enskildes möjligheter att *själv* avgöra vad som *passar* honom eller henne bäst. Medborgarnas valfrihet i sådana frågor har i Sverige inskränkts kraftigt jämfört med flertalet demokratiskt styrda länder.

Detta har allt fler medborgare kommit till insikt om. Det finns en *stadigt* växande trötthet *hos* människorna att bli reglerade och styrda på det beskrivna sättet.

Socialdemokraterna är väl medvetna om det folkliga missnöjet med den förda politiken. För att dämpa oron hos medborgarna nyttjar man begrepp med en *positiv* klang hos breda grupper då nya skatter eller kontrollåtgärder introduceras eller redan fattade beslut försvaras. Höjda skatter beskrivs inte sällan som rättviseskapande medan styrning av människor i olika avseenden anges vara nödvändig ur demokratisk synvinkel.

I sitt politiska arbete för att uppnå målet missbrukar socialdemokraterna begreppet demokrati. Det används som täckmantel för ökad politisering/styrning. Typexempel är talet om s. k. ekonomisk demokrati. Genomförd skulle denna i praktiken bli ett dråpslag mot marknadsekonomin. Begreppet är i själva verket liktydigt med socialism. På motsvarande sätt missbrukar socialdemokraterna ordet decentralisering. Detta *sker* genom att de gör gällande att *människor* får mer att säga till om när besluten fattas på lägre politisk nivå eller av socialdemokraterna accepterade eller stödda organisationer – men fortfarande över de berördas huvuden.

Minskad rättssäkerhet för enskilda

Att enskilda människors intressen totalt underordnas påstådda allmänna intressen är en nödvändig konsekvens av den socialistiska idén.

Makten ges särskild betydelse. Makten – legitimerad genom regeringsinnehavet och förutsättningar att skapa majoritet i riksdagen – blir överordnad enskildas rättigheter. Detta blev särskilt tydligt då engångsskatten diskuterades. Statsministern gjorde då gällande att begreppen "medborgarrätt" och "äganderätt" var varandras motsatser. Sattes medborgarrätten främst kunde inga principiella gränser finnas beträffande inskränkningar i äganderätten. Demokratin försåg majoriteten med oinskränkt makt. Slutsatsen av detta är att önskar majoriteten utplåna eller begränsa äganderätten i ett eller annat avseende har man rätt till detta. Det är mot denna bakgrund inte överraskande att socialdemokrater och kommunister har motsatt sig förslag om ett starkare grundlagsskydd för äganderätten.

Minskad rättssäkerhet för enskilda kan i själva verket uppfattas *som* en naturlig följd av *socialdemokratisk* politik. Lagar som inskränker äganderätten, exempelvis plan- och bygglagen, jordförvärvslagen, lagen om s. k. fritt fiske och lagen om pensionskatt, är logiska följder av socialistisk politik. Lagar som begränsar den enskildes integritet, såsom exempelvis bevissäkringslagen och betalningssäkringslagen, blir ur socialdemokratisk synvinkel nödvändiga kontrollredskap i samhällsbygandet.

Det moderata alternativet

Att återupprätta rättsstaten är den mest centrala uppgiften. För att rättsstaten skall kunna återupprättas krävs ändringar i existerande lagar och ny lagstiftning för att stärka den enskildes rättssäkerhet. Det förutsätter i sin tur en ny syn på individens ställning.

Moderat samhällssyn

Vår utgångspunkt är övertygelsen om att varje människa är unik och har rätt att i största möjliga utsträckning forma sin tillvaro utan inskränkningar från det allmänna. Denna frihet för den enskilde förenas med krav på ansvar för egna handlingar och respekt för andra människor.

Rättssamhället kan endast värnas i en livskraftig, frihetlig demokrati. Demokratien skall skydda den enskilde individens grundläggande fri- och rättigheter, integritet och privatliv. Demokratien är därmed något mera än endast en princip om majoritetsbeslut. Om inte den enskildes intresse bevakas vid lagstiftning och rättstillämpning degraderas det demokratiska systemet till att bli enbart ett tekniskt valförfarande.

Demokratien kan fungera endast i ett marknadsekonomiskt system. Äganderätten, avtalsfriheten och näringsfriheten är väsentliga förutsättningar för demokratins och rättssamhällets bestånd.

Den enskilda äganderätten har en särskild betydelse. Den ger utrymme för en spridning av makt, ansvar och beslutsfattande till enskilda och företag. Äganderätten skapar oberoende och trygghet för den enskilde.

Marknadsekonomi kan inte fungera utan avtalsfrihet. Någon fri marknad kan inte existera om inte enskilda har rätt att själva avgöra när och under vilka omständigheter ett avtal skall ingås.

På motsvarande sätt är det med näringsfriheten. Rätten att själv avgöra när och hur en viss verksamhet skall påbörjas måste ligga hos individen, med de begränsningar som följer av respekten för andra människor och för omgivningen.

Principer för lagstiftning

Statens reglering av samhällslivet genom lagarna skall vara begränsad och fast grundad i medborgarnas rättsmedvetande. Drivs den rättsliga regleringen för långt, eller ersätts fasta principer av godtycke, motverkar rättsordningen sitt eget syfte. Respekten för lagarna urholkas och därmed också rättssamhällets livskraft.

Det finns en yttersta gräns för hur långt politisk styrning får gå i ett samhälle. För att människor skall respektera demokratien är det nödvändigt att det politiskt styrda området inte blir för stort. Det paradoxala kan således inträffa att en demokratiskt vald majoritet kan skada demokratien genom att fatta för många beslut, trots att dessa från alla tänkbara utgångspunkter blir fattade i strikt demokratisk ordning.

En alltför omfattande politisk styrning leder till att människor överskrider de regler politiker beslutat om eller att många medborgare passiviseras, dvs.

de vänjer sig vid att bli styrda. Båda alternativen utgör hot mot en livskraftig demokrati. De resulterar nämligen i ett ökat förakt för politiskt arbete och därmed minskat intresse för hur samhället styrs.

När behov av reglering finns måste därför medborgarnas krav på rättssäkerhet och integritet tillmätas största betydelse. Lagarna skall vara uttryck för en avvägning mellan skilda intressen. Det allmänna får inte ensidigt tillgodoses på de enskildas bekostnad.

Regler skall vara klart formulerade. Ramlagstiftning och generalklausuler skall i största möjliga utsträckning undvikas. Grundlagar och internationella åtaganden skall alltid respekteras.

Den enskilde skall aldrig ha anledning att misstänka att lagstiftaren försöker kringgå de rättigheter som är garanterade i grundlag eller i internationella åtaganden.

Europakonventionen har inte gjorts direkt tillämplig för svenska domstolar och förvaltningsmyndigheter. Sverige har under senare år fällts vid flera tillfällen av Europadomstolen, bl. a. för brott mot egendomsskyddet och mot den rättsordning som stadgas i Europakonventionen. Sverige har även i flera fall tvingats ingå förlikning för att undvika fällande dom i Europadomstolen. Mot denna bakgrund är det uppenbart att den svenska rättsordningen inte uppfyller de krav som Europakonventionen ställer.

Enligt vår mening bör regeringen därför föranstalta om en allmän genomgång av svensk lagstiftning i syfte att bringa den i överensstämmelse med Europakonventionen och Europadomstolens avgöranden. Denna genomgång bör kompletteras med överväganden om möjligheterna till och tillämpligheten av att Europakonventionen införlivas med svensk rätt, t. ex. genom s. k. inkorporation. Frågan om ett införlivande är emellertid komplicerad och bör därför utredas i särskild ordning.

Grundlagsskydd för äganderätten, avtalsfriheten och näringsfriheten

Den svenska grundlagens skydd för äganderätten, avtalsfriheten och näringsfriheten är svagt. Det finns starka skäl att Sverige, liksom många andra länder i Europa, tillerkänner dessa fundamentala rättigheter ett starkare grundlagsskydd.

Grundlagsändringar är nödvändiga men inte tillräckliga för att ge den enskilde den ställning som ett fritt samhälle kräver. Härutöver behövs en konsekvent politik som på varje område, såsom sjukvård, barnomsorg, bostadsbyggande, arbetsförmedling, radio och television m. m., öppnar den offentliga sektorn för konkurrens. På så sätt uppnås såväl ökad effektivitet som valfrihet.

Äganderätten

I den svenska regeringsformen behandlas egendomsskyddet i 2 kap. 18 § regeringsformen. Där stadgas: "Varje medborgare vilkens egendom tagits i anspråk genom expropriation eller annat sådant förfogande skall vara tillförsäkrad ersättning för förlusten enligt grunder som bestämmes i lag." Det bör observeras att lagrummet inte föreskriver full ersättning. Utan

hinder av grundlag kan alltså i vanlig lag föreskrivas att endast en del av förlusten skall ersättas.

Bestämmelsen omfattar inte det fallet att egendom avhändes genom skatteuttag. I vår grundlag finns inte något tak för det samlade skatteuttaget. Skatter på upp till 100 % är alltså fullt genomförbara. I Sverige har – som bekant – t. o. m. skatteuttag på mer än hela det beskattningsbara beloppet förekommit.

Regeln omfattar inte heller det fall då det är fråga om s. k. rådighetsbegränsningar för en ägare. Det finns således inget grundlagsskydd som hindrar staten att exempelvis förbjuda bebyggelserätt på all mark i landet.

Slutsatsen av det anförda är att nuvarande skydd för äganderätten är mycket bristfälligt i regeringsformen. En riksdagsmajoritet har goda möjligheter att genom vanlig lag besluta om olika begränsningar i enskilt ägande.

Personlig äganderätt är en viktig förutsättning i ett samhälle vars ekonomiska system är marknadsekonomi. När äganderätten begränsas eller störs, störs också marknadsekonomi.

Frågan om hur skyddet för äganderätten skall stärkas hänger självfallet samman med hur äganderätten skall definieras. Den juridiska innebörden av äganderätt är inte helt klar. Det finns inte i svensk lagstiftning över huvud taget några bestämmelser om vad äganderätt egentligen är. Att det i lag saknas bestämmelser om vad äganderätt egentligen är betyder dock inte att äganderätten skulle sakna rättslig innebörd. Rättssystemet bygger på den uttalade principen att äganderätten är vad som har kallats en rätsteknisk basprincip. I detta sammanhang kan äganderätten lämpligast definieras så att äganderätt innefattar ett mått av besittningsskydd och ett mått av förfoganderätt.

Mot bakgrund av de övertygande skäl som talar för äganderätten, och den bristande respekt för äganderätt som starka politiska krafter visat, är det motiverat att förstärka skyddet för äganderätten och att i regeringsformen klarare ange vilka inskränkningar i äganderätten som får ske i vanlig lag.

I samband med att utformningen av skyddet för äganderätten övervägs måste samtidigt beskattningsmaktens gränser fastställas. Termen skatt i regeringsformen måste ges en bestämd innebörd.

Det kan vara förenat med problem att utforma ett heltäckande skydd för äganderätten i regeringsformen. Inte minst frågan hur det i grundlag skall skapas skydd mot att skatteinstrumentet används för att på ett oacceptabelt sätt begränsa eller utplåna äganderätten kräver noggrant övervägande. En utredning bör därför göras i syfte att klarlägga hur äganderättens ställning kan förstärkas i regeringsformen. Detta arbete bör snarast påbörjas och bedrivas skyndsamt. Frågan om grundlagsskydd för äganderätten behandlas vidare i en gemensam borgerlig motion.

Skydda avtalsfriheten

Det finns ett starkt samband mellan äganderätten och avtalsfriheten. Om det inte finns vida möjligheter att disponera över den egna egendomen genom olika former av avtal blir äganderätten illusorisk. Liksom i flertalet stater med en rättsordning av västerländsk typ tas även i Sverige avtalsfriheten i allmänhet för given.

Med avtalsfrihet brukar man mena friheten att avgöra dels om och med vem man vill sluta avtal, dels att ge avtalet det innehåll som parterna kan enas om. Detta innebär inte att avtalsfriheten saknar gränser. Så har det aldrig varit och kommer det aldrig att kunna bli.

Det är inte endast ett starkt samband mellan äganderätt och avtalsfrihet. Avtalsfriheten utgör en viktig del i många andra grundläggande fri- och rättigheter såsom exempelvis föreningsfriheten och näringsfriheten. Det finns dock en klar tendens till fortlöpande inskränkningar i avtalsfriheten. Bl. a. som följd av de båda världskrigen genomfördes betydande ingrepp i den ekonomiska frihetssfären. Offentlig kontroll och reglering infördes på många områden och kom även efter krigsperioderna att få ett egenvärde för socialistiska partier. Bl. a. har den statliga planlagstiftning som reglerar markanvändningen kraftigt expanderat.

Något grundlagsskydd finns inte för avtalsfriheten. Tvärtom öppnar regeringsformen utrymme för reglering bl. a. om "rätt till fast och lös egendom, om avtal samt om bolag, föreningar, samfälligheter och stiftelser". Reglering kan också ske bl. a. gällande "in- eller utförsel av varor, av pengar eller andra tillgångar, tillverkning, kommunikationer, kreditgivning, näringsverksamhet, ransonering eller utformning av byggnader, anläggningar och bebyggelsemiljö".

Såsom ovan nämnts måste avtalsfriheten begränsas i vissa avseenden. Men lika klart är att i ett demokratiskt styrt samhälle med marknadsekonomi avtalsfriheten i princip är oundgänglig. Avtalsfriheten bör ges grundlagsskydd, eftersom den har en sådan stor betydelse för vårt samhällsskick. Ett sådant grundlagsskydd skulle stävja tillkomsten av lagar och förordningar som syftar till inskränkningar i denna frihet.

Stärk närings- och yrkesfriheten

En fri ekonomi är en förutsättning för välfärd och full produktiv sysselsättning. En fri ekonomi är dock mer än så.

Den fria konkurrensen och avtalsfriheten ger de enskilda medborgarna möjlighet att välja mellan olika varor och tjänster – utan att styras av någon annan – och att själva fatta de beslut som fortlöpande tas i en ekonomi. Marknadsekonomi ger därmed medborgarna en suverän ställning som inget annat ekonomiskt system kan ge dem.

Friheten att starta företag är en omistlig del i marknadsekonomi. Möjligheten att genom eget initiativ skapa sig en försörjning är en rättighet som borde vara självklar. Inskränkningar i näringsfriheten kan inte utan mycket tungt vägande skäl och efter särskild prövning accepteras. Det finns många exempel på skilda slag av etableringskontroll som bör avskaffas.

Utvecklingen har lett till att det har blivit allt svårare för den enskilde att fritt utöva näring och yrke. I praktiken har närings- och yrkesfriheten inskränkts på olika sätt, t. ex. genom monopol, särskild s. k. vandelsprövning, särskilda bidragsbestämmelser, regleringsåtgärder eller auktorisationskrav. Rätten att driva näringsverksamhet är så grundläggande att den förtjänar ett starkt skydd i vår konstitution.

Rätten att driva näringsverksamhet är så grundläggande att den förtjänar ett starkt skydd i vår konstitution.

Mot. 1987/88
K202

Stopp för överträdelse av grundlag

Grundlagens krav får aldrig åsidosättas vid lagstiftning. För närvarande finns endast begränsade möjligheter att hindra överträdelser. En metod att komma till rätta med grundlagsstridig lagstiftning är att vidareutveckla redan existerande rätt till lagprövning. En annan väg är att skapa en författningsdomstol som skulle ha att pröva sådana frågor.

Effektivare lagprövning

1979 genomfördes en grundlagsändring som innebar att domstolarna uttryckligen tillerkändes en lagprövningsrätt. Sedan dess gäller enligt 11 kap. 14 § regeringsformen att om domstol eller annat offentligt organ finner att en föreskrift står i strid med bestämmelse i grundlag eller annan överordnad författning, eller att stadgad ordning i något väsentligt hänseende har åsidosatts vid dess tillkomst, får föreskriften icke tillämpas. Det finns dock en viktig begränsning i lagprövningsrätten. Om riksdagen eller regeringen beslutat om föreskriften skall tillämpning underlåtas endast om felet är *uppenbart*. För att en domstol skall kunna underlåta att tillämpa en föreskrift som har beslutats av riksdagen eller regeringen ställs alltså mycket höga krav.

Vid upprepade tillfällen har kritik riktats mot att riksdagen har fått ett bristande beslutsunderlag beroende på att lagförslag inte remitterats till lagrådet eller att propositionerna inte grundats på remissbehandlade utredningsförslag. Lagrådet har vid flera tillfällen under de senaste åren i yttranden anmärkt på att remitterade lagförslag inte varit föremål för sådan remissbehandling som avses i 7 kap. 2 § regeringsformen.

Ofta har den bristfälliga beredningen gällt just sådana lagförslag vilkas förenlighet med grundlagen har ifrågasatts i debatten. Kritik förekom således från lagrådet vad gällde beredningen av propositioner gällande tillfällig vinstskatt, löntagarfonder och statlig fastighetsskatt. Lagrådet riktade vidare allvarlig kritik mot beredningen av förslaget om pensionsskatten och uttalade: "Resonemanget leder också till att lagrådet ställer sig kritiskt till det sätt på vilket förslaget har beretts och presenterats i remissen. De vidare konstitutionella aspekterna har inte beaktats. Det hade varit i hög grad önskvärt med en diskussion av dem samt ett sedvanligt remissförfarande. Även i andra avseenden än de konstitutionella kommer för övrigt brister i beredningen till synes."

Det finns således tydliga tecken på bristande respekt hos den socialdemokratiska regeringen för grundlagens krav vad gäller såväl innehåll som beredning vid lagstiftning. Nuvarande reglering med krav på uppenbar avvikelser som grund för lagprövning har skapat utrymme för lagstiftning som stämmer mindre väl överens med regeringsformens krav. En utvidgad lagprövningsrätt bör därför införas. Lagprövning bör kunna ske även om avvikelserna inte är uppenbara. En sådan ändring skulle göra att domstolar och myndigheter fick större möjlighet att vägra tillämpa en grundlagsstridig lag.

Det finns emellertid anledning att räkna med att sådan lagprövning även i framtiden kommer att äga rum endast vid sällsynta tillfällen.

Mot. 1987/88
K2(2)

Införande av författningsdomstol

Det kan tänkas att en utvidgad lagprövningsrätt inte skulle vara tillräcklig för att garantera en grundlagsenlig lagstiftning och lagtillämpning. Därför kan det finnas skäl att utreda frågan om inrättandet av en författningsdomstol.

En författningsdomstol i Sverige skulle ha till främsta uppgift att vaka över att de i grundlagen förankrade fri- och rättigheterna inte kränks. Utvecklingen i Sverige på detta område inger betänkligheter. Inte minst gäller detta skyddet för den enskildes integritet.

I en rad avseenden är i dag medborgarna i ett klart underläge gentemot det allmänna. Grundlagens stadgande på fri- och rättighetsområdet uppfattas ofta av myndigheterna som abstrakta begrepp som det inte finns anledning att direkt tillämpa. Att föra talan vid Europarådets kommission för mänskliga rättigheter och vid Europadomstolen är ofta tidsödande, komplicerat och kostsamt.

Under senare tid har en livlig diskussion förts om förhållandet mellan riksdag och lagråd och om minoriteters rättigheter i olika politiska sammanhang. Också detta ger anledning till att noggrant pröva frågan om införande av en författningsdomstol och dess uppgifter. Behovet av att få vissa frågor med anknytning till grundlag och t. ex. vallag prövade, utifrån strikt juridiska utgångspunkter, framstår i dag som alltmer markerat.

Mot denna bakgrund bör frågan om inrättandet av en författningsdomstol, dess kompetens, sammansättning och verksamhet snarast göras till föremål för en allsidig och inträngande utredning.

Den enskilde och organisationerna

Skilda former av intresseorganisationer och folkrörelser utgör viktiga inslag i samhällsbilden.

Det ligger dock en fara i att starka organisationer ges inflytande på många områden genom lagstiftning. Inom arbetsmarknadsområdet är kollektivavslutningen av fackliga medlemmar till ett politiskt parti det mest påfallande exemplet på korporativism. Även inom andra områden har medborgarnas rätt till inflytande givits till organisationer i stället för till individer. En sådan utveckling är resultatet av en kollektivistisk människosyn, där individen mer ses som en del av ett kollektiv än som en fri och oberoende medborgare. Organisationerna betyder mer och individen mindre.

I Sverige är rätten att stå utanför en förening ingen självklarhet. Fackliga organisationer ser sig oförhindrade att genom mycket långtgående åtgärder försöka tvinga in arbetstagare som medlemmar. Åtgärder som kan betecknas som svartlistning av icke medlemmar förekommer också. Mycket tyder på att föreningsrätten kommit att tolkas som om den ger föreningen vidsträckt rätt att bestämma över sina medlemmar – att skriva sina egna lagar. En sådan tolkning kan givetvis inte accepteras i en demokrati.

Med rätten att ansluta sig till en förening borde rimligen också följa rätten

att utträda ur en förening. Denna rätt är ingen självklarhet i Sverige. Arbetsdomstolen har emellertid vid flera tillfällen fastställt att en medlem i en facklig organisation äger rätt att lämna organisationen på egen begäran. Det förekommer dock att fackliga organisationer nekar eller ställer upp svårigheter om en medlem önskar utträda.

Enligt vår mening är rättigheten att själv besluta om utträde ur en organisation av en så väsentlig karaktär att den inte av lagstiftaren bör delegeras till enskilda organisationers avgörande. För att garantera den enskildes frihet att själv välja eller avstå från medlemskap i t. ex. facklig organisation bör därför den negativa föreningsrätten grundlagfästas.

Stärk den enskildes ställning

Möjligheterna att få skadestånd är mycket små för enskilda som skadas genom exempelvis felaktiga beslut av en myndighet. Det kan inte accepteras. Det allmänna måste svara för vad det självt genom myndigheter och tjänstemän orsakar människor. Med den makt det allmänna tilldelas måste även följa ett motsvarande ansvar.

Straffansvaret för tjänstefel måste snarast återinföras. Det ger bl. a. justitieombudsmannen (JO) en verklig möjlighet att vaka över att myndigheterna uppträder på ett sätt som står i överensstämmelse med rättsstatens ideal. Det kräver att JO-ämbetet förmår upprätthålla en hög grad av integritet och att ämbetet omfattas av allmänhetens fulla förtroende. Riksdagen beslutade år 1986 att straffansvar för tjänstefel skulle återinföras. Det är anmärkningsvärt att regeringen inte ännu lagt fram ett sådant förslag. Så måste, enligt vår mening, ske senast under våren 1988.

Skydda integriteten

Alltför ofta får den enskildes rättmätiga integritetskrav ge vika för myndigheternas intresse av effektivitet och kontroll. Uppgifter registreras, lagras och skickas inte sällan vidare till andra myndigheter. Ofta sker samkörning av olika dataregister.

I ett större perspektiv är den enskildes integritet direkt beroende av hur mycket den offentliga makten intervenerar i den enskildes vardag. Enkla och generella system för välfärd minskar behovet av kontroll och personuppgifter. En ökad frihet för den enskilde medborgaren, ett spritt ägande, uppluckring av offentliga monopol samt lägre skatter är exempel på politiska åtgärder som inte bara ökar utrymmet för den enskildes egna beslut och engagemang utan också stärker den enskildes integritet.

Kränkningarna av den enskildes integritet måste stoppas. Integritetskravet skall styra lagstiftningen och därmed hanteringen av dataregister. Det behövs ett starkare skydd för integriteten. Skydd bör skapas genom reglering i grundlag.

Offentliga myndigheters insamling av uppgifter skall ha stöd i särskild registerlag. En sådan lag bör ange formerna för insamlingen, hur insamlade uppgifter skall användas, lagras och registreras. Vidare bör i en sådan lag anges formerna och förutsättningarna för eventuella samkörningar med

andra register samt under vilka villkor sekretessbelagda uppgifter skall kunna utlämnas, t. ex. till forskning.

Insamlade uppgifter får inte användas av det offentliga för annat ändamål än de insamlats för. Sekretessbelagda uppgifter får inte utlämnas, såvida de registrerade inte lämnat informerat samtycke eller det finns uttryckligt stöd för utlämnandet i registerlagen.

Det är viktigt att skapa en ökad restriktivitet vad gäller samkörningar. Detta gäller framför allt samkörningar som syftar till kontroll. Samtidigt är det viktigt att ge den enskilde registrerade en starkare ställning inför frågan om en samkörning skall ske.

Endast sådana kontrollsamkörningar bör tillåtas där den enskilde vid lämnandet av informationen haft klart för sig att samkörning kan komma att ske. Efter genomförd samkörning skall den enskilde få del av resultatet. Några åtgärder får inte vidtas utan att den enskilde haft möjlighet att reagera mot eventuella felaktigheter. Dessa frågor behandlas närmare i särskild motion.

Fördjupad demokrati

Medborgarnas inflytande över den demokratiska processen bör stärkas. Reformen i denna riktning ökar möjligheterna till att det skapas lagar som överensstämmer med de enskildas rättsmedvetande. Därmed ökar också sannolikheten för att de lagar som stiftas tar större hänsyn till de enskildas anspråk på rättssäkerhet.

Demokratin bygger på att alla medborgare kan påverka de politiska besluten. Ett väl fungerande demokratiskt system måste vara uppbyggt på sådant sätt att det stimulerar till debatt och ger utrymme för olika meningar att göra sig gällande. Det är viktigt att medborgarna får goda möjligheter att följa den politiska debatten, liksom att en enkel majoritet i riksdagen inte ges fria händer och kan bortse från vad en folkopinion eller en beaktansvärd minoritet förespråkar.

För att möjliggöra en önskvärd utveckling av vårt lands demokratiska system bör vissa ändringar ske i grundlagen. De förslag som redovisas nedan syftar till att göra debatten öppnare och stärka medborgarnas inflytande över landets styrelse.

Förläng mandatperioderna och skilj kommun- och riksdagsval

Den kommunala självstyrelsen är en viktig del av vårt demokratiska styrelseskick. Den har gamla traditioner och har verksamt bidragit till den politiska demokratin framväxt och till att demokratin blivit fast rotad i vårt land.

I takt med att den offentliga verksamheten byggts ut har de beslut som fattas i kommuner och landsting blivit av allt större betydelse för medborgarna. Huvudparten av den offentliga verksamheten bedrivs numera i kommunal regi. De frågor som handläggs berör ofta på ett näraliggande sätt de enskilda människorna. Det är således av stor vikt att demokratin former är sådana att de underlättar för medborgarna att få insyn i verksamheten, att

delta i den, att påverka den och att på ett meningsfullt sätt kunna utkräva ansvar.

Riksdags- och kommunalval sker samtidigt i Sverige. Denna ordning skiljer sig från vad som gäller i praktiskt taget alla andra demokratier. Det vanliga är att de kommunala församlingarna utses i fristående val. Behovet av s. k. kommunalt samband anförs fortfarande som ett huvudargument för den gemensamma valdagen. Tanken är att eftersom kommunerna är beroende av beslut som fattas av riksdagen är det motiverat att valen till de beslutande församlingarna på alla plan sker samtidigt.

Enligt vår mening är detta resonemang inte relevant. Det är en självklarhet att riksdagens beslut i många frågor också har stor betydelse för kommunerna.

Men den gemensamma valdagen medför att de viktiga primärkommunala och landstingskommunala frågorna får ett mycket begränsat utrymme i den allmänna debatten inför valen. De politiska partiernas agerande och massmedias bevakning domineras av rikspolitiska frågor.

Väljarnas ställningstaganden i kommunalvalen bestäms således ofta av uppfattningen om partiernas agerande på rikspanet – inte av kunskap om och värdering av de förtroendevaldas verksamhet och politiska program i den egna kommunen.

Med skilda valdagar skulle de kommunala frågorna och de kommunala politikerna på ett helt annat sätt än nu komma i förgrunden inför de kommunala valen. Det skulle innebära bättre information till väljarna. Om verksamheten på detta sätt lyftes fram skulle detta också stimulera till ett ökat engagemang i lokala och regionala frågor även mellan valtillfällena.

Omsorgen om den kommunala demokratin talar således klart för skilda valdagar.

Nära kopplad till frågan om skilda valdagar är frågan om mandatperiodernas längd. Det är ett ofta framfört önskemål att mandattiden borde förlängas. Vi delar denna uppfattning. Den treåriga mandattiden är alltför snävt tilltagen. Den försvårar planeringen såväl i kommunerna som på rikspanet och medför risker för att denna planering blir alltför kortsiktig. För nytillträdande majoriteter är det svårt att på tre år genomföra den politik man gått till val på.

Vi förordar en övergång till fyraåriga mandatperioder för de valda församlingarna. Med skilda valdagar innebär detta således att allmänna val skall hållas vartannat år till riksdagen och vartannat till kommunfullmäktige och landsting. Det blir därmed samma ordning som gällde före 1969 års reform.

Vårt förslag om skilda valdagar och fyraåriga mandatperioder ser vi som en helhet. Vi kan således inte se några fördelar i att enbart förlänga mandatperioden men bibehålla den gemensamma valdagen. Med en sådan förändring skulle ingenting vara vunnit från kommundemokratisk synpunkt. Vidare skulle det innebära att tiden mellan allmänna val blev alltför lång. Valen – såväl till riksdagen som till de kommunala församlingarna – är viktiga händelser från allmän demokratisk synpunkt. De ger väljarna möjlighet att på ett direkt och konkret sätt uttrycka sin mening vid valurnorna. De är också en mycket betydelsefull stimulans för det politiska intresset och för de

politiska partiernas utåtriktade aktivitet. Även ur detta perspektiv innebär vårt samlade förslag en förbättring, eftersom allmänna val kommer att äga rum vartannat år i stället för som nu vart tredje.

En kyrkans valdag bör införas

Genom de kyrkliga valens förläggning i oktober samma år som de allmänna valen har sämsta tänkbara förutsättning för en kyrklig valdebatt skapats. Valdeltagandet är som regel mycket lågt. Endast en liten del av Sveriges röstberättigade medlemmar i svenska kyrkan utövar sin rösträtt.

En förklaring till det svaga intresset för de kyrkliga valen är med stor sannolikhet deras placering en månad efter de allmänna valen till riksdag, landsting och kommun. All kraft och energi har i partiorganisationer och media ägnats valen i september.

Alla kyrkliga val bör samlas till en ny kyrkans valdag. Denna valdag bör placeras i oktober året före kommunalfullmäktigevalen. Förändringen skulle innebära att ökad uppmärksamhet från väljare, partiorganisationer och media skulle kunna riktas mot de kyrkliga valen.

Kyrkofullmäktige bör ha lika lång mandatperiod som kommunfullmäktige. Eftersom vi föreslagit att mandatperioden skall vara fyra år för riksdag, landsting och kommunfullmäktige anser vi att även kyrkofullmäktiges mandatperiod skall vara fyra år.

Riksdagsutskottens sammansättning

Under hösten 1987 lade regeringen fram ett förslag som innebar att utskottsplatserna i riksdagen skall fördelas proportionellt. Vi har motsatt oss en sådan ändring.

Frågan om proportionell fördelning av utskottsplatser har varit aktuell i tidigare utredningar. Grundlagberedningen tog upp frågan i sitt slutbetänkande (SOU 1972:15). Den fäste avgörande vikt vid att de politiska relevanta styrkeförhållandena i kammaren så nära som möjligt skulle komma att avspeglas i varje utskott. Den föreslagna ändringen vad gäller fördelning av utskottsplatser skulle däremot kunna resultera i att ett parti eller en grupp av partier som har majoritet i kammaren inte kommer att förfoga över en majoritet i alla utskotten.

Synen på statlig förvaltning

Under våren 1987 lade regeringen fram ett lagförslag som gällde ledningen av den statliga förvaltningen. Av förslaget framgick att regeringen i princip inte såg någon gräns för den offentliga maktutövningen gentemot medborgarna och samhället i övrigt. Därmed faller det sig med regeringens utgångspunkt naturligt att politisera den offentliga maktutövningen.

Moderata samlingspartiet anser att den offentliga makten skall vara stark men begränsad. Den enskilde medborgaren skall ha goda möjligheter till insyn och kontroll av den politiska makten och myndigheternas maktutövning.

Den offentliga maktutövningen skall vidare präglas av klara och entydiga ansvarsförhållanden. Det är därför av största vikt att myndigheterna inom ramen för de lagar som riksdagen fattar beslut om skall fungera självständigt. En klar skiljelinje skall finnas mellan den politiska maktens beslutsfattande och myndighetsutövningen.

Vi motsätter oss att regeringen ges ökad möjlighet till politisk styrning av statsförvaltningen. En sådan utveckling skulle urholka den enskildes rättssäkerhet och drabba professionalismen och kompetensen i förvaltningen.

Vi menar att det är viktigt att slå vakt om det självständiga ansvar som – under lagarna – tillkommer myndigheterna. En boskillnad skall göras mellan de politiskt grundade besluten i form av lagar och förordningar och tillämpningen av dessa beslut i de enskilda, konkreta fallen. Denna ordning har visat sig ha stora förtjänster från såväl effektivitets- som rättssäkerhets-synpunkt.

Vi tar vidare avstånd från vad som i lagförslaget kallades "informella kontakter" mellan departementen och myndigheterna. Enligt vår uppfattning skall styrning av myndigheterna från regeringens sida ske genom offentliga, formella regeringsbeslut. Det kan inte accepteras att för utomstående okända kontakter mellan olika tjänstemän får bilda grund för beslut i regeringen underlydande myndigheter.

Under senare år har i stor omfattning till chefer i statsförvaltningen utsetts personer med anknytning till det socialdemokratiska partiet. Detta väcker frågan om partipolitiska meriter varit avgörande vid utnämningarna. Enligt 11 kap. 9 § regeringsformen skall vid tillsättning av statlig tjänst endast fästas avseende vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet. Det borde aldrig få uppstå tvekan hos allmänheten om att grundlagens krav verkligen respekteras. Utvecklingen visar att det kan bli nödvändigt att se över de lagar som reglerar tillsättning av statliga tjänster, så att inte politiska meriter på ett otillbörligt sätt blir avgörande vid tjänstetillsättningar.

Minoritetsskydd och folkomröstning

Det finns skäl att överväga om det krävs nya former av skydd för den politiska minoriteten. Det kan t. ex. gälla krav på kvalificerad majoritet i riksdagen för att avgöra vissa typer av frågor eller möjligheter för minoriteten att skjuta en fråga framåt i tiden innan slutligt ställningstagande sker.

Frågan om möjlighet för en minoritet att begära rådgivande folkomröstning har varit föremål för utredning i ett flertal sammanhang, bl. a. i författningsutredningen och grundlagberedningen. Genomgående har socialdemokraterna intagit en negativ inställning till ett vidgat folkomröstningsinstitut. Vad gäller rätt för riksdagsminoritet att påkalla beslutande folkomröstning i grundlagsfrågor nåddes dock enighet i rättighetsskyddsutredningen. Beslut i denna fråga togs av riksdagen 1979 och trädde i kraft den 1 januari 1980.

Flera skäl talar emellertid för att nu också införa ett institut i grundlagen som ger en riksdagsminoritet rätt att begära rådgivande folkomröstning. Den representativa demokratin behöver ibland kompletteras med möjligheten att

direkt föra en fråga till folket. Så har också skett ett antal gånger under 1900-talet.

Allmän enighet råder sålunda om att möjligheter skall finnas till rådgivande folkomröstning. Frågan om vem som ytterst skall besluta om en sådan och i vilka former den skall utlösas är emellertid omdiskuterad.

Den svenska författningen har – jämfört med många andra länder – ett begränsat minoritetsskydd. Det finns enligt vår mening anledning att i olika sammanhang stärka minoriteternas rätt. Det ter sig t. ex. naturligt att en kvalificerad minoritet i riksdagen i vissa lägen skall ha rätt att föra en fråga direkt till rådgivande folkomröstning.

I dag saknas denna möjlighet. Majoriteten bestämmer om en folkomröstning skall komma till stånd eller ej, hur ämnet skall formuleras och avgränsas och hur frågorna skall utformas. Något minoritetsskydd ges inte med det rådgivande folkomröstningsinstitut som i dag finns.

Skälen för att utöka möjligheterna till folkomröstning är flera. Nya frågor kan snabbt bli aktuella där de politiska partierna inte kan göra anspråk på att tala för en samlad folkopinion. Vissa frågor skär igenom partilinjerna eller följer inte traditionella skiljelinjer i politiken.

På motsvarandesätt kan behov av folkomröstning finnas på det kommunala planet.

Mot denna bakgrund framstår det som viktigt att en minoritet ges möjlighet att få till stånd folkomröstning. Självfallet bör denna rätt omgärdas av vissa inskränkningar. Så bör t. ex. folkomröstning inte äga rum i budgetfrågor. Frågan om utökade möjligheter till folkomröstningar bör utredas.

Inriktningen bör vara att låta en minoritet på förslagsvis en tredjedel av den beslutande församlingens ledamöter få till stånd rådgivande folkomröstning. Även andra former för att utlösa sådan omröstning, t. ex. folkinitiativ, bör utredas i sammanhanget.

Stärkt remissförfarandets ställning

Enligt 7 kap. 2 § regeringsformen skall vid beredning av regeringsärenden behövliga upplysningar och yttranden inhämtas från såväl myndigheter som sammanslutningar och enskilda. Syftet med detta remissförfarande är att skapa möjligheter till bred debatt och givetvis att ge förutsättningar för en ändamålsenlig lagstiftning.

Under senare år har det vid upprepade tillfällen inträffat att regeringen försummat remissförfarandet eller endast genomfört ett begränsat sådant.

Det är enligt vår mening därför nödvändigt att överväga om regeringsformen kan skärpas vad gäller beredningskravet för ärenden som regeringen avser att förelägga riksdagen. Starka skäl talar för att regeringen inte i samma omfattning som för närvarande själv skall kunna avgöra i vilken utsträckning remissförfarande skall ske.

På motsvarande sätt som vad gäller remissförfarandet har det alltför ofta inträffat att regeringens lagförslag inte har granskats av lagrådet. Det har hänt att en minoritet i riksdagen i ett utskott begärt att lagrådet trots allt skall höras i saken. Tyvärr har dock den socialdemokratiska utskotts majoriteten mer än en gång avvisat sådana krav från minoritetens sida. Detta gör att det finns anledning att överväga om en minoritet i ett utskott i riksdagen skall ges ovillkorlig rätt att begära att lagrådet skall yttra sig över ett lagförslag. För att hindra en tänkbar fördröjningstaktik av en minoritet även då fog för lagrådsyttrande inte föreligger kan den ovillkorliga rätten att begära yttrande kombineras med ett krav att lagrådets yttrande skall avges inom en viss kortare tid, förslagsvis två veckor.

Den ovillkorliga rätten till lagrådsgranskning vore liksom skärpta krav på remissförfarande ägnad att vidga debatten och öka förutsättningarna för att lagar av god kvalitet stiftas av riksdagen.

I motionen har lagts fram förslag som medför lagändringar. Det bör ankomma på vederbörande utskott att utforma erforderliga sådana ändringar.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om principer för lagstiftningen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en genomgång av svensk lagstiftning i avsikt att bringa den i överensstämmelse med de krav som Sveriges anslutning till Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna medför.

3. att riksdagen hos regeringen begär utredning om grundlagsskyddad äganderätt i enlighet med vad som i motionen anförts,

4. att riksdagen hos regeringen begär utredning om grundlagsskyddad avtalsfrihet i enlighet med vad som i motionen anförts.

5. att riksdagen hos regeringen begär utredning om grundlagsskyddad närings- och yrkesfrihet i enlighet med vad som i motionen anförts,

6. att riksdagen beslutar ändra 11 kap. 14 § regeringsformen i enlighet med vad som i motionen anförts,

7. att riksdagen hos regeringen begär utredning om införandet av en författningsdomstol i enlighet med vad som i motionen anförts,

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring i regeringsformen för att säkerställa den negativa föreningsrätten.

[att riksdagen hos regeringen begär utredning om införande av ökad rätt till skadestånd från det allmänna vid felaktig myndighetsutövning,¹]

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tidpunkten för lagstiftning om straffansvar för tjänstefel,²]

¹ 1987/88:L602.

² 1987/88:Ju603.

9. att riksdagen uttalar att fyraåriga mandatperioder och skilda valdagar för riksdags- och kommunalval bör införas,

10. att riksdagen uttalar att en kyrkans valdag bör införas i enlighet med vad som anförts i motionen,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om riksdagsutskottens sammansättning,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om regeringens utrymme för styrning av förvaltningsmyndigheterna under regeringen,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om informella kontakter mellan regeringen eller dess kansli och myndigheter,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillsättning av statliga tjänster,

15. att riksdagen hos regeringen begär utredning om rådgivande folkomröstningar på såväl riks- som kommunalnivå i enlighet med vad som i motionen anförts,

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skärpta beredningskrav för regeringens ärenden,

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ovillkorlig rätt för en minoritet i ett riksdagsutskott att begära lagrådets yttrande över framlagda lagförslag.

Stockholm den 13 januari 1988

Carl Bildt (m)

Lars Tobisson (m)

Anders Björck (m)

Nils Carlshamre (m)

Rolf Dahlberg (m)

Bo Lundgren (m)

Arne Andersson (m)

i Ljung

Ingegerd Troedsson (m)

Ingrid Sundberg (m)

Rolf Clarkson (m)

Ann-Cathrine Haglund (m)

Sonja Rembo (m)

Per-Olof Strindberg (m)

¹ 1987/88:L602.

² 1987/88:Ju603.

